

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МЕДЫЦЫНСКІ ЎНІВЕРСІТЭТ

Кафедра беларускай і рускай моў

РОЛЯ МОВЫ Ў СІСТЭМЕ ВЫХАВАННЯ АСОБЫ

А.П.Занкавіч, дацэнт,
кандыдат філалагічных навук

Мінск 2025

Мова суправаджае свядомую дзейнасць чалавека на працягу ўсяго жыцця. Яна выступае як сродак навучання, развіцця і патрыятычнага выхавання асобы. Іншага раўназначнага з мовай па сваіх магчымасцях дыдактычнага сродку педагогіка не мае.

Мова з'яўляецца найважнейшым сродкам фарміравання культуры асобы, яе светапогляду і інтэлекту. Дзякуючы мове, пры належным валоданні ёю як інфарматыўным, інтэрактыўным і перцэптыўным сродкам адбываецца працэс духоўнага станаўлення чалавека, захаванне і перадача ім сацыяльна-культурнага вопыту, што забяспечвае ўключэнне яго ў рэальнае жыццё і працу ў грамадстве. Роднае слова дапамагае чалавеку вызначыцца з ідэаламі, поглядамі, пазіцыямі, засвоіць нормы паводзін у кантэксце нацыянальнай культуры. У прыродзе роднага слова закладзена перспектыва быць аперацыйным сродкам пазнання, інтэлектуальнага развіцця асобы, наладжвання дыялога паміж пакаленнямі, засваення і захавання людзьмі свайго і чужога вопыту.

Адносіны да духоўнай спадчыны свайго народа, да мовы продкаў выяўляюць агульную культуру і грамадскую годнасць чалавека. І хоць сёння беларуская мова рэдка гучыць, большасць насельніцтва Рэспублікі Беларусь лічыць яе роднай.

У стандарце вышэйшай адукацыі вызначаны патрабаванні да ўзроўню падрыхтоўкі будучага спецыяліста. Адно з патрабаванняў — валоданне дзяржаўнымі мовамі (беларускай і рускай), адной або некалькімі замежнымі мовамі. У сувязі з гэтым можна побач з такімі кампетэнцыямі, як:

-акадэмічныя, якія ўключаюць веды і ўменні па вывучаемых дысцыплінах;

-сацыяльна-асобасныя, якія ахопліваюць культурна-каштоўнасныя арыентацыі, веданне ідэялагічных, маральных якасцей грамадства і дзяржавы і ўменне карыстацца імі;

- прафесійныя кампетэнцыі, якія ўключаюць веды і ўменні фармуляваць праблему, рашаць задачы, распрацоўваць планы і забяспечваць іх выкананне ў выбранай сферы дзейнасці, выдзеліць і кампетэнцыі, якія адносяцца да валодання вуснай і пісьмовай мовай. Тым больш ва ўмовах узрастаючага патоку навуковай інфармацыі асобую актуальнасць набывае фарміраванне інфармацыйнай культуры, якая заключаецца не толькі ў магчымасці хутка выбіраць патрэбную інфармацыю, але і ва ўменні яе лагічна асэнсоўваць і інтэрпрэтыраваць, граматычна і аргументавана перадаваць. Такое ўменне ў значнай ступені абумоўліваецца добрай моўнай падрыхтоўкай.

Прызнанне мовы галоўным інструментам інфармацыйнага ўздзеяння. Павышэнне матывацыі публічнай маўленчай дзейнасці патрабуюць ад вышэйшай школы рыхтаваць не проста спецыяліста, а камунікатыўна развітую асобу, білінгвістычна падрыхтаваную, якая б на дастаткова высокім ўзроўні магла наладжваць зносіны ў прафесійна-справавой сферы.

Таму ў сярэдзіне 90-х гадоў у ВНУ Рэспублікі быў уведзены курс “Беларуская мова. Прафесійная лексіка”. Асноўная задача курса — авалоданне беларускай мовай як сродкам зносін і інструментам пазнання ў галіне навукі і тэхнікі, паглыбленне ведаў пра беларускую мову як дынамічную і адкрытую сістэму, пра нацыянальную спецыфіку ў гэтай галіне; выхаванне адносін да слова як скарбніцы духоўнай і інтэлектуальнай культуры беларусаў.

Адукацыйна-выхаваўчае значэнне курса “Беларуская мова. Прафесійная лексіка” акрэсліваецца разнастайнымі сацыяльнымі функцыямі мовы ў грамадстве. Мова выступае як асноўны сродак зносін і пазнання рэчаіснасці. Дзякуючы мове, асоба засвойвае формы чалавечых узаемаадносін, пазнае маральныя і культурныя каштоўнасці свайго народа. Забяспечваючы моўную адукацыю, неабходна ствараць умовы для інтэлектуальнага, эмацыянальнага і духоўнага развіцця асобы, рыхтаваць студэнтаў да прафесійнай дзейнасці і актыўнага грамадскага жыцця, а таксама садзейнічаць таму, каб агульначалавечыя і нацыянальныя каштоўнасці культуры сталі набыткам асобы.

Праца выкладчыка накіравана перш за ўсё на тое, каб студэнты ў належнай ступені асэнсавалі той факт, што мова не проста этнічная прымета, а асноўны элемент духоўнай культуры, фальклору, літаратуры, рэлігіі, філасофіі, мастацтва і г. д., што гэта не абстрактная навукка або дысцыпліна, якую неабходна здаць як абавязковы мінімум. Бяспрэчным застаецца той факт, што ў свеце няма мацнейшай сілы ўздзеяння на чалавека, чым тая, якую нясуць мова і культура народа, спрыяючы станаўленню інтэлектуальнага, нацыянальна-культурнага і патрыятычнага аблічча грамадзяніна сваёй краіны.

На выкладчыка ўскладаецца вялікая адказнасць за фарміраванне высокамаральнай творчай асобы з высокім узроўнем культуры і нацыянальнай самасвядомасці, здольнай дзейнічаць у інтарэсах свайго народа. Патрыятычны элемент у першую чаргу павінен прысутнічаць на занятках. Не апошняю ролю ў гэтым адыгрывае правільны падбор матэрыялу.

Належнае месца займае такі від працы студэнтаў, як падрыхтоўка рэфератаў, што ўключаюць шырокі тэматычны спектр патрыятычнай накіраванасці. Абарона рэферата можа суправаджацца дыскусіяй.

Узровень валодання мовай павінен забяспечваць рэалізацыю камунікатыўных патрэб будучага сучаснага спецыяліста ў сферы прафесійных і службовых адносін. Значная ўвага пры вывучэнні мовы павінна ўдзяляцца фарміраванню камунікатыўнай кампетэнцыі спецыялістаў у сферы прафесійных, дзелавых і службовых адносін. Пагэтану асноўная роля моўнай падрыхтоўкі ў адукацыі — не толькі практычнае авалоданне мовай, але і развіццё асобы.

Літаратура

1. Громова, Е. А. Роль языка в воспитательной системе. – Минск: Издательство БГУ, 2019. – 198 с.
2. Зимняя, И. А. Психолінгвістыка: Тэорыя і практыка. – Казань: Казанскі федэральны ўніверсітэт, 2021. – 350 с.
3. Левковская, Т. А. Язык и культура: Взаимодействие в образовании. – Екатеринбург: Урал. ун-т, 2022. – 200 с.
4. Петрова, Т. И. Язык и развитие личности. – Челябинск: ЧГПУ, 2019. – 367 с.
5. Тимофеева, И. О. Воспитание через язык. – Санкт-Петербург: АИст, 2022. – 175 с.